

Lietuvos darbo rinkos politikos raidos ypatumai: situacijos analizė ir raidos perspektyvos

Vladimiras Gražulis

*Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius*

Boguslavas Gruževskis

*Darbo ir socialinių tyrimų institutas
Rinktinės g. 48, LT-09318 Vilnius*

Straipsnyje gvildenami Lietuvos darbo rinkos politikos formavimo klausimai nuo nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iki 2008 m. Atsižvelgiant į įvairius darbo rinkos būklei įtaką darančius veiksnius straipsnyje pasiūlyti darbo rinkos plėtros etapai ir atlikta kiekvieno jų analizė bei vertinimas. Atliktas tyrimas byloja, kad per 18 metų Lietuvos darbo rinkos politikos plėtra nuo iki tol menkai suvokiamos nacionalinės darbo rinkos ir nedarbo problemos (dėl ko pirmajame etape valstybėje buvo vykdoma labiau pasyvi darbo rinkos politika, dar nepavyko sukurti gyventojų užimtumo patikimos reguliavimo sistemos, darbo rinkos institucijos ieškantiems darbo asmenims buvo nepakankamai patrauklios, todėl daugeliui gyventojų teko susidurti su „neoficialios darbo rinkos“ paslaugomis), rengiantis stoti į ES ir Lietuvos darbo rinkos politiką pritaikant ES norminiams aktams, iki vieningos ES užimtumo strategijos įgyvendinimo, vykdant Europos Komisijos siūlomus „namų darbus“, siekiant sukurti aktyvią, lanksčią bei stabilią ir nacionalinius interesus atitinkančią darbo rinką. Straipsnyje pateiktos praktinės ir teorinės išvalgos dėl darbo rinkos pokyčių bei darbo rinkos politikos perspektyvų. Tai yra pirmasis bandymas analitiškai įvertinti Nepriklausomos Lietuvos darbo rinkos raidos pokyčius bei jos valdymo ypatumus.

Straipsnis numatomas spausdinti dvejuose žurnalo numeriuose.

Pagrindinės sąvokos: darbo rinka, žmogiškieji ištekliai, užimtumas, nedarbas, darbo rinkos politika.

Keywords: labour market, human resources, employment, unemployment, labour market policy.

Įvadas

Lietuvos darbo rinkos politikos klausimai aptariami metiniuose Prezidento ir Vyriausybės pranešimuose, jų sprendimai pateikiami Vyriausybės, įvairių ministerijų bei joms pavaldžių institucijų, pavyzdžiui, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Lietuvos darbo biržos ataskaitose. Darbo ir socialinių tyrimų institutas jau antrą dešimtmetį nuolat atlieka darbo rinkos tyrimus. Vis plačiau šią tematiką nagrinėja įvairių Lietuvos universitetų bei viešųjų mokslo įstaigų mokslininkai.

Darbo rinkos politikos atskirus klausimus gvildenantys mokslininkai ir specialistai (Čėsnaite B., Damidavičius M., Davulis T., Dienys V., Gruževskis

B., Jančiauskas E., Kabaila A., Kanopienė V., Lazutka R., Martinkus B., Motiekaitienė V., Pocius A., Savanevičienė A., Sipavičienė A., Šileika A., Vaitiekūnas S., Vilkas E., ir kt.) savo darbuose nagrinėja įvairius šios problematikos aspektus: analizuojami darbo rinkos pokyčiai bei jų tendencijos, gyventojų užimtumo vertinimo modeliai, žmogiškųjų išteklių reikšmė Lietuvos ekonomikos plėtrai, svarstomos ir analizuojamos darbo apmokėjimo, darbo santykių ir daug kitų problemų, turinčių įtakos gyventojų užimtumui bei darbo rinkos politikai. Tačiau reikia pažymėti, kad nežiūrint didėjančio dėmesio darbo rinkos problematikai Lietuvos mokslo erdvėje, žmogiškųjų išteklių įtraukimo į šalies darbo rinką

valstybinės politikos raidos sisteminio įvertinimo, akcentuojant jos raidos etapus, kol kas nėra.

Literatūros šaltinių analizė leidžia daryti išvadą, kad svarbiausiais veiksniais, darančiais poveikį šalies darbo rinkos politikai, laikytini:

- šalies ūkio raidos tendencijos, jo struktūra bei Lietuvos ūkio konkurencingumas;
- darbo jėgos pasiūlos ir paklausos kaita, lemianti užimtumą bei turinti įtakos nedarbo lygiui ir jo trukmei;
- nedarbas, ypač kai visoje šalyje ar atskiruose regionuose jis tampa labai didelis;
- darbo apmokėjimo tendencijos, taip pat ir minimalaus darbo užmokesčio politika, kuri gali skatinti gyventojų ekonominę aktyvumą arba jį slopinti, didinant žmonių ekonominę pasyvumą (socialinių išmokų sąskaita) bei darbo jėgos migraciją;
- švietimo ir aukštojo mokslo sistema, kuri turėtų veikti atsižvelgdama į darbo rinkos poreikius, rengiant darbo rinkos paklausą atitinkančius kvalifikuotus darbuotojus;
- valstybės konsoliduoto biudžeto galimybės, kurios ne tik užtikrina darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bet lemia visą darbo jėgos formavimo/rengimo procesą;
- teisinis darbo santykių reguliavimas, socialinių partnerių bendradarbiavimo lygis bei įmonių/darbdavių socialinė atsakomybė.

Paskutiniu metu Lietuvos darbo rinkos politikai vis didesnės įtakos turi didėjanti ekonominė/darbo migraciją bei globalūs pokyčiai ekonominėje erdvėje visų pirma finansinėje. Dėl to vis aktualesnis tampa būtinumas Lietuvoje sukurti stabilią, lanksčią bei saugią darbo rinką.

Požiūris į Lietuvos darbo rinkos politiką, atsižvelgiant į įtaką darančius veiksnius bei pabrėžiant jos raidos etapus, iki šiol nebuvo moksliskai įvertintas. Tuo buvo įsitikinta ir interviu su ekspertais metu¹. Remiantis išvardytais kriterijais straipsnyje yra analizuojama Lietuvos valstybės žmogiškųjų išteklių įtraukimo į darbo rinką ypatumai atsižvelgiant į pasirinktuosius būdingus raidos etapus²:

– Lietuvos valstybės nepriklausomos darbo rinkos politikos formavimas 1990–1997 m., pereinant nuo planinio darbo išteklių naudojimo prie jų

panaudojimo taikant rinkos mechanizmus ir užtikrinant laisvosios darbo rinkos funkcionavimą;

- Lietuvos darbo rinkos politiką 1998–2000 m., kuriai turėjo įtakos Rusijos ekonominė krizė, kai išryškėjo Lietuvos valstybės institucijų laiku neatliktų struktūrinių reformų pasekmės;
- LR Užimtumo didinimo 2001–2004 m. programos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo laikotarpis, kai buvo sustabdytas ir pradėjęs mažėti iki tol buvęs didelis nedarbas, nes, anot ekspertų, tai buvo viena konkrečiausių ir sėkmingiausių įgyvendintų Lietuvos valstybės užimtumo programų;
- Lietuvos darbo rinkos 2005–2007 m. politikos pokyčiai bei tendencijos, Lietuvai tapus Europos Sąjungos visateise nare;
- nuo 2008 m., kaip naujų plėtros perspektyvų, ūkio raidos periodo.

Straipsnyje pateikta darbo rinkos valdymo atitinkamais laikotarpiais analizė bei žmogiškųjų išteklių įtraukimo į Lietuvos darbo rinką išvalgos artimiesiems penkeriems metams ir aptariami sisteminiai darbo rinkos politikos formavimo pagrindai.

Pasitelkiant mokslinę, metodinę literatūrą bei statistinę informaciją, straipsnyje atliekama lyginamoji analizė bei analitinių rezultatų vertinimas, trumpai pateikiami ekspertinio interviu metodo taikymo rezultatai. Straipsnyje apžvelgta Lietuvos darbo rinkos politikos raida nuo nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iki 2008 m. ir įvertintos tam tikros jos raidos perspektyvos.

1. Lietuvos kelias nuo darbo išteklių planinio naudojimo iki rinkos mechanizmais valdomo darbo jėgos panaudojimo ir darbo rinkos institucijų sistemos sukūrimo

1.1. Lietuvos nepriklausomos darbo rinkos politikos formavimo pagrindiniai bruožai

Aplinka, formavusi Lietuvos darbo rinkos politiką 1990–1997 m. Lietuvai, patyrusiai planinio darbo išteklių naudojimą, nuo 1990 m. prasidėjo žmogiškųjų išteklių panaudojimo darbo rinkoje politikos pereinamasis laikotarpis, kuris formavosi kaip darbingų asmenų darbo išteklių sistemos tapimas žmogiškųjų išteklių, kaip šalies gyventojų darbo jėgos galios, sistema.

Pereinamuoju laikotarpiu buvo remtasi senąja teisine baze, kai pramonė, žemės ūkis, statyba ir kitos ūkio šakos buvo įtrauktos į sudėtingą, visą jun-

1 Ekspertais pasirinkti dešimt gerai susipažinusių su aptariamąja tema ir atstovaujančių mokslą, politiką bei praktiką (darbdaviai, profesinių sąjungų atstovai) respondentų. Straipsnio autoriams ekspertų pavardės žinomos.

2 Dėl tokių Lietuvos darbo rinkos politikos raidos etapų pritarė septyni interviu dalyvavę ekspertai.

giantį valstybinio reguliavimo mechanizmą. Vals-tybė vykdė darbdavio funkciją, o oficialaus nedar-bo nebuvo, nes baigusiems aukštąsias, specialias vidurines ar kitas studijas ir įgijusiems specialybę asmenims buvo paskirstomos darbo vietos mažai atsižvelgiant į tos rūšies specialistų paklausą³.

Pasikeitus situacijai suiro centralizuota ūkio valdymo sistema, pirmosios to proceso pasekmės buvo [6]:

- valstybinės įmonės prarado produkcijos ir žaliavų įsigijimo ir realizavimo rinkas,
- sumažėjo gamybos apimtys, dėl to prasi-dėjo įmonių prastovos bei atsirado apyvar-tinių lėšų (įsigyti prekių bei darbuotojams apmokėti už darbus) stoka;
- sumažėjo darbo vietų;
- prasidėjo įmonių bankrotai ir masiniai at-leidimai iš darbo.

Visi minėtieji pokyčiai lėmė naujos darbo rin-kos formavimosi tempus bei jos specifika.

Po nepriklausomybės atkūrimo sumažėjo ir aukštojo mokslo galimybės rengti tinkamus speci-alistus. Iki šiol juntama, kad prarastos sąsajos tarp ūkio struktūros, rinkos poreikių ir tuo metu rengia-mų specialistų. Darbo pasiūla ėmė nebeatitikti dar-bo paklausos. Kai kurios specialybės, pavyzdžiui, ūkio planavimo, sunkiosios bei metalo apdirbimo pramonės inžinieriai, tapo nepaklausiomis, o dau-guma jas įgijusių žmonių nespėjo arba nebesugebė-jo persikvalifikuoti ir prisitaikyti prie besiformuo-jančios darbo rinkos poreikių [6].

Pirmoji Vyriausybė išsikėlė tikslą sukurti gy-ventojų užimtumo reguliavimo sistemą, kurios pagrindas turėjo būti profesinio konsultavimo, mokymo ir perkvalifikavimo paslaugas teikianti nacionalinė įdarbinimo tarnyba (Lietuvoje, besiva-dovaujant prieškariniu analogu, pavadinta “darbo birža”). Asmenims, negalintiems lygiomis sąlygo-mis su kitais visuomenės nariais įgyvendinti savo teisę į darbą, buvo numatytos įvairios priemonės jų užimtumą remti.

Kintant Lietuvos ūkiui sparčiai didėjo užim-tumas privačiame sektoriuje. Jau 1990 m. pradėjo pastebimai mažėti darbininkų ir tarnautojų valsty-biniame sektoriuje ir daugėti privačiame bei akci-nėse bendrovėse. 1990 m. privačiame sektoriuje dirbo tik apie 10 proc. visų dirbančiųjų, o 1993 m. pabaigoje šis skaičius padidėjo iki 56 proc. (iš to skaičiaus prekybininkų – 43 proc., žmonių, užsii-mančių komercine veikla – 60 proc.; 1993 m. pa-baigoje tik 3 proc. žemės ūkio darbininkų dirbo ne

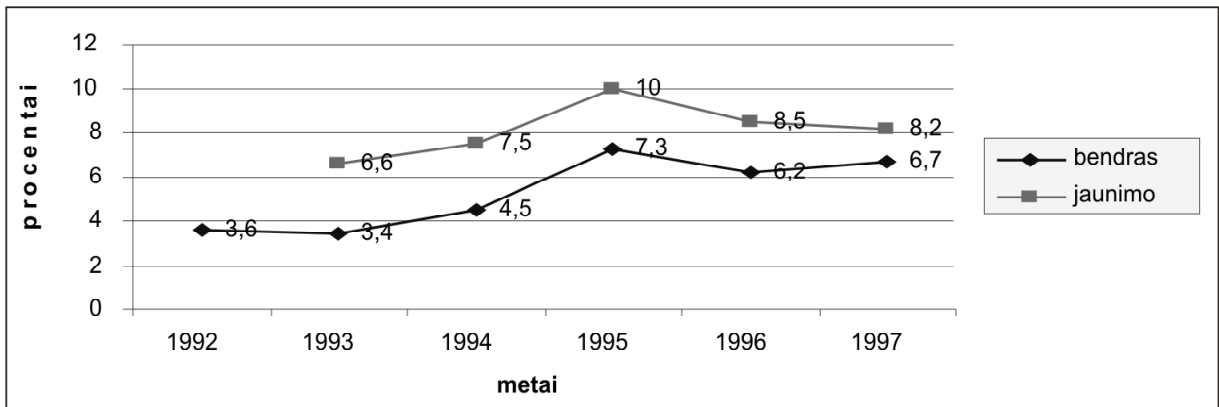
privačiame sektoriuje [7]), o 1997 m. – iki 76 proc. Tačiau reikia pažymėti, kad užimtumas privačiame sektoriuje labiausiai didėjo ne tiek dėl privataus sektoriaus spartesnio vystymosi, kiek dėl atskirų įmonių ir organizacijų nuosavybės formų pasikei-timo [2, p. 19]. Kartu su šiais pokyčiais Lietuvos ūkyje pastebėti pirmieji įmonių mokumo sutriki-mai bei bankrotų požymiai, dėl to Vyriausybė 1997 m. rugsėjo 1 d. skubos tvarka laikinai turėjo įkurti Fondą bankrutuojančiųjų ir bankrutavusiųjų įmo-nių darbuotojų reikalavimams, susijusiems su dar-bo santykiais, tenkinti.

Lietuvos darbo rinkos būklė 1990–1997 metais. Iki nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje oficialiai nebuvo nedarbo problemos⁴, tačiau 1991 m. pabaigoje jau buvo registruota 4,6 tūkst. be-darbių, o po trijų metų jų skaičius siekė net 33,3 tūkst. 1992–1994 m. nedarbas didėjo neviršydamas 3,6–4,5 proc., tačiau plėtėsi, apimdamas vis naujus regionus ir socialines demografines gyventojų grupes. 1995 m. ypač didėjo nedarbas (metų pabaigoje siekė 7,3 proc.). Tai buvo susiję su ūkio pertvar-kymo plėtimu bei ekonomikos liberalizavimu. O jaunimo nedarbas buvo 1,3–1,9 karto didesnis negu nedarbo šalyje vidurkis. Lietuvos darbo biržos duomenimis Lietuvoje 1996 m. balandžio 1 d. be-darbių skaičius padidėjo jau iki 8,3 proc. ir sudarė 146 tūkst. [9]. Jau 1993 m. buvo pastebėta, kad dėl prasčiau išplėtos infrastruktūros, žemės reformos tempų ir t. t., rajonuose nedarbas didėjo sparčiau nei miestuose. Daugiausia bedarbių buvo Raseinių, Švenčionių bei Ignalinos rajonuose. Sumažėjusį iki 6,2 proc. nedarbo lygį 1997 m. sausio 1 d. iš dalies lėmė metų pradžioje išgaliojusios naujos Bedarbių rėmimo įstatymo nuostatos, nukreiptos skatinti be-darbių aktyvumą bei iniciatyvą, taip pat griežtesnės bedarbių registravimo bei pašalpų jiems skyrimo sąlygos. 1 pav. pateiktos nedarbo lygio Lietuvoje tendencijos 1992–1997 m. Iki šiol lieka diskutuo-tina, kiek pateikti skaičiai atspindėjo realią padėtį, nes nebuvo vieningo sutarimo, koks asmuo turėtų būti laikomas bedarbiu⁵. Dėl minėtosios priežasties Respublikinės darbo biržos duomenimis 1994 m. nedarbo lygis buvo 3,8 proc., o Statistikos depar-tamento atliktas tyrimas rodė tą lygį esant net 14 proc. [9]. Tokie valstybės mastu apskaitos skirtu-mai neabejotinai turėjo neigiamos įtakos efekty-

4 Nedarbo priežastimi laikomas darbo pasiūlos ir paklausos disbalansas. Dažniausiai normaliu nedarbo lygiu laikoma, kai nedarbas iki 5–6 proc., kritiniu – 10 proc. ir daugiau.

5 Jei Darbo birža bedarbiu pripažindavo užsiregistravusį joje darbingo amžiaus, neturintį darbo, bet aktyviai jo ieškan-tį asmenį, tai Statistikos departamentas naudojo ne bedarbio, o nedirbančiojo žmogaus sampratą [8].

3 Privatus ūkis buvo nedidelis, pavyzdžiui, 1989 m. tik 10 poc. visų dirbančiųjų priklausė privačiam sektoriui [10].

Šaltinis: Statistikos departamento tinklalapis <http://www.stat.gov.lt/>

1 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje 1992–1997 m. (proc.).

viai formuoti darbo rinkos politiką. Kaip pavyzdį galima paminėti atsiradusią „neoficialiąją darbo rinką“, kuriai būdinga darbuotojų ir darbdavių raštiškų susitarimų ignoravimas, galimybė darbdaviui išvengti mokėti socialinio draudimo mokesčių, darbo saugumo garantijų ir kompensavimo už darbo metu patirtas traumas nebuvimas bei kt. Įvairiais duomenimis nuo 150 iki 600 tūkst. žmonių buvo įtraukta į „neoficialiąją darbo rinką“ [3], todėl manytina, kad į „šešėlinę darbo rinką“ įsitraukę tiek užsiregistravę, tiek neregistruoti darbo biržoje asmenys. Darbo ir socialinių tyrimų institutas 1993–1994 m. atliko atrankinius Lietuvos darbo rinkos tyrimus. Buvo ištirta daugiau kaip 50 įvairių veiklos sričių įmonių, įstaigų ir organizacijų Vilniuje, Vilniaus, Ukmergės ir Tauragės rajonuose. Tyrimai parodė, kad daug žmonių yra apskaitomi įmonėse kaip dirbantys, nors iš tikrųjų dirba ne visą darbo laiką arba net nedirba (turi nemokamas atostogas). Kita dalis – niekur neapskaitomi kaip dirbantys, nors iš tikrųjų dirba. Tyrimo duomenimis, 1993 m. tokie žmonės sudarė apie 24 proc. nuo oficialaus dirbančiųjų skaičiaus, 1994 m. – apie 34 proc. [2, p. 21].

1996 m. vasario mėn. buvo priimtas Bedarbių rėmimo įstatymas, kuriame buvo pakeista bedarbio sąvoka, atitinkusia tarptautiniuose dokumentuose nustatytas normas. Bedarbiais pradėta laikyti nedirbančius darbingo amžiaus darbingus asmenis, nesimokančius dieninėse mokymosi įstaigose bei užsiregistravusius gyvenamosios vietos valstybinėje darbo biržoje ir pasirengusius profesiniam mokymuisi. Nežiūrint į atliktas įstatymo pataisas įvairios valstybės institucijos dar kelis metus pateikdavo skirtingus nedarbo lygio šalyje vertinimus⁶.

6 Dar 1999 m. nedarbo lygis šalyje buvo įvertintas: Statistikos departamento darbo jėgos tyrimų duomenimis – 15,3 proc., darbo biržos duomenimis – 9,5 proc. (1999 m. lapkritis), gy-

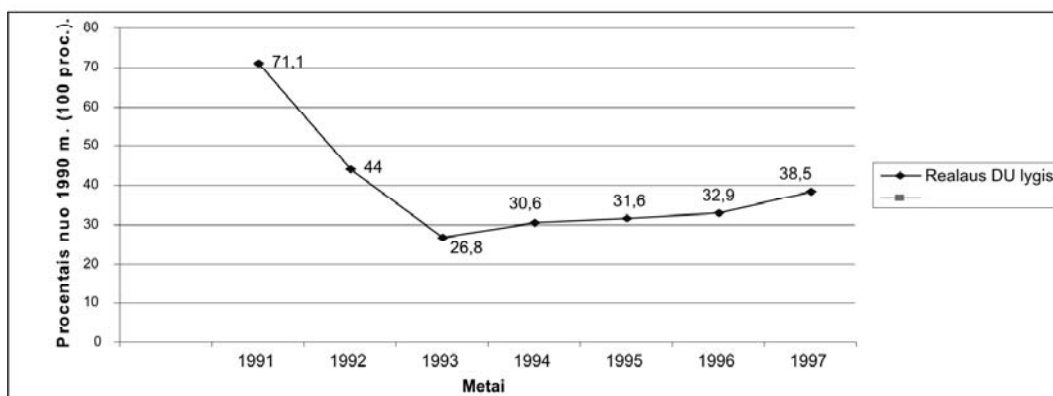
Siekiant mažinti dirbančiųjų ir visuomenės išlaikomų gyventojų santykį (1995 m. atitinkamai 1291,5 tūkst. ir 78 tūkst. žmonių), užimtumo politiką pradėta orientuoti norint skatinti gyventojų aktyvumą. Valstybė padidino tam tikslui skiriamų lėšų nuo 70,8 mln. Lt (0,29 proc. BVP) 1995 m. iki 114,2 mln. Lt (0,30 proc. BVP) 1997 m. [8, p. 59].

Darbo rinkos politikos analizę negalima atsieti nuo valstybės vykdomos darbo apmokėjimo politikos visų pirma Vyriausybės nustatomo minimalaus darbo užmokesčio (MDU), kaip vieno iš pagrindinių svertų, kovojant prieš skurdą bei siekiant didinti šalies gyventojų gyvenimo lygį. 1990–1997 m. priiminėdamos teisės aktus dėl MDU nustatymo tuometinės Vyriausybės siekė priešpastatyti tai valstybės gyvenimo tikrove tapusiai infliacijai⁷. 1990–1997 m. laikotarpiu MDU buvo mokėtas net trimis valiutomis (iki 1992 m. gruodžio mėn. – rubliais, iki 1993 m. liepos mėn. – talonais, 1993 m. liepos 2 d. įvedus nacionalinę valiutą – litais).

Į apyvartą atsiskaitymams įvedus nacionalinę valiutą, buvo nustatytas 400 Lt MDU dydis, kuris nesikeitė iki 1998 m. birželio mėn. MDU dydis turi reikšmės užimtumui, tačiau patirtis byloja, kad esant sunkiai ekonominei situacijai ir nuolat didėjant nedarbui šio minimumo didinimas susijęs tiek su teigiamomis (didėja pajamos mažiausiai apmokamiems darbuotojams, dėl to mažai kvalifikuoti darbuotojai santykinai laimi daugiau negu kvalifikuotesnieji), tiek ir su neigiamomis tendencijomis, nes, kai kurių specialistų manymu, atitinkamai su-

venimo sąlygų tyrimo duomenimis (1999 m. lapkritis-gruodis) – 16,7 proc. [19].

7 Statistikos departamento duomenimis vidutinė metinė infliacija vien 1996 m. sudarė 13,1 proc., 1997 m. – 8,4 proc. [13].

Šaltinis: Statistikos departamento tinklalapis <http://www.stat.gov.lt/lt/>

2 pav. Realus darbo žmokesčio kitimas 1991–1997 m.

mažėja darbo vietų, o to pasekmes pirmiausia pajunta neturintys kvalifikacijos [24].

Kaip matyti iš 2 paveikslą (parengta remiantis SADM 1998 m. socialiniu pranešimu), 1993 m. realus darbo užmokestis, palyginti su 1990 m., sumažėjo iki žemiausio lygio – 26,8 proc. Nežiūrint į tai, kad nuo 1995–1997 m. vidutinis darbo užmokestis kasmet didėjo 27 proc. (nuo 479 iki 785 Lt), tačiau dėl infliacijos poveikio realus darbo užmokestis didėjo nepalyginti lėčiau ir 1997 m. buvo tik 38,5 proc. 1990 m. lygio. Deja, Vyriausybės nustatytas MDU vargu ar galėjo būti priešpastatytas šalyje vis didėjančiai infliacijai.

1990–1997 m. vis didėjantis Lietuvoje migruojančiųjų skaičius – viena iš darbo rinkos politikos formavimo pasekmių. Tuo metu informacija apie tarptautinę migraciją ir net apie taip vadinamąją tarprespublikinę migraciją buvo tarnybinio naudojimo ar net slapta, tad jokie išsamesni demografiniai ar sociologiniai šios srities tyrimai nebuvo atliekami. Lietuvoje vykę politiniai, socialiniai bei ekonominiai pokyčiai padarė esminį poveikį tarptautinės migracijos procesui. Iki 1990 m. Lietuvoje nuolat didėjo gyventojų skaičius dėl migracijos iš buvusios SSRS (vidutiniškai 6–8 tūkst. žmonių per metus). Po 1990 m. prasidėjo masinė repatriacija ir vėliau emigracija, kuri, pavyzdžiui, 1990 m. sudarė 23,6 tūkst. žmonių, 1992 m. jau buvo per 31 tūkst. Kitu laikotarpiu buvo nuo 25 iki 26,8 tūkst. [26]. Pateikti skaičiai byloja, kad dėl įvairių ekonominės reformos nesklaidumų (investavimo, verslo kūrimo ir plėtros trukdžiai), infliacijos, užimtumo bei darbo užmokesčio politikos spragų, nepakankamai lanksčios švietimo sistemos padidėjo ne tik migracijos mastai, bet pasikeitė jos geografija bei pobūdis [5]. Lietuvoje pasikeitė migracijos srau-

tai, todėl atvykstančiųjų bei išvykstančiųjų saldo iš teigiamo tapo neigiamu, o bendrasis migracijos saldo šiuo laikotarpiu buvo neigiamas ir sudarė net -161,7 tūkst. žmonių [17]. Ekspertų vertinimais, pirmajame etape nors ir pavyko sukurti atsakingą už darbo rinkos politikos įgyvendinimą institucinę struktūrą (darbo biržą), tačiau dėl esminių trūkumų priimtuose teisės aktuose, menkų švietimo ir aukštojo mokslo sistemos sąsajų su praktika, realus darbo užmokesčio neatitikimo gyvenimo lygio ir kt., valstybei nepavyko sukurti patikimos gyventojų užimtumo reguliavimo sistemos bei užtikrinti stabilios darbo rinkos. Pagrindinėmis priežastimis galima įvardinti:

- šios srities ekspertų bei specialistų trūkumą (nors Lietuvos specialistus aktyviai pradėjo konsultuoti Švedijos, Danijos bei Vokietijos atitinkamų ministerijų ir žinybų specialistai);
- tyrimų, siekiant įvertinti esamąją ir numatyti būsimąją situaciją, trūkumą;
- lėšų, skirtų darbo rinkos politikai finansuoti, stoką.

Lietuvos darbo rinkos politika pirmajame formavimosi etape dar stokojo didesnės pagalbos nedirbantiesiems asmenims bei reikiamo dėmesio viešajam sektoriui (juo susirūpinta tik po streikų).

1.2. Lietuvos darbo rinkos politikos 1998–2000 m. pagrindiniai bruožai. Darbo rinkos politikos stabilizavimas, aplinka, formavusi Lietuvos darbo rinkos politiką 1998–2000 m.

Prasidėjusios krizės Rusijoje pirmieji požymiai šalies įmonėms pasireiškė jau 1998 m. liepos

mėn.: pradėjo vėluoti mokėjimai už produkciją, teko mažinti gamybos apimtis ir stabdyti verslo užsakymus, dėl to padidėjo atleidžiamų iš darbo darbuotojų skaičius. Jei 1998 m. rugsėjo mėn. buvo 41 krizės paveikta įmonė, tai spalio mėn. jų skaičius padidėjo iki 118, todėl Lietuvos darbo rinkoje situacijai sušvelninti reikėjo politikos, kompleksiskai įgyvendinančios specialiąsias priemones [18]. Deja, didesni dėmesį minėtosioms darbo rinkos problemoms pradėta skirti tik 1998 m. pabaigoje, nes iki tol politiniuose sluoksniuose vyravo nuomonė, kad Rusijos krizė Lietuvai nepakenks⁸.

1998 m. Lietuvos darbo rinkoje susiformavo dideli teritoriniai nedarbo lygio skirtumai, kurie išliko visą aptariamojo etapo laikotarpį. Kaimo rajonuose nedarbas didėjo sparčiau nei miestuose, kai kur net kelis kartus viršydamas vidutinį šalies lygį, o nedarbo lygio skirtumai atskirose šalies teritorijose buvo nuo 3 iki 5 kartų. 2000 m. pabaigoje mažiausiai bedarbių buvo užregistruota Anykščių apskrityje (7,2 proc.), Trakuose ir Kretingoje (po 8,1 proc.), o Druskininkuose, Akmenėje ir Pasvalyje nedarbo lygis pasiekė atitinkamai 27, 24 ir 22,8 proc. [21]. Sparčiai bedarbių gausėjo kaimo vietovėse⁹. 2000 m. jų buvo užregistruota 25,3 tūkst. daugiau nei prieš metus, o jų dalis visų bedarbių struktūroje padidėjo nuo 35 proc. metų pradžioje iki 39 proc. metų pabaigoje. Tai tapo valstybinės reikšmės problema. Dauguma kaimo vietovių bedarbių – nepaklausių profesijų atstovai, įgiję tik vidurinį arba pagrindinį išsilavinimą.

Dėl darbo vietų mažėjimo didėjant konkurencijai darbo rinkoje, nekvalifikuotos darbo jėgos poreikis šalies darbo rinkoje nuolat mažėjo, dėl to asmenys, kurių kvalifikacija neatitiko rinkos poreikių, buvo išstumiami iš jos. 2000 m. darbo ieškojo jau 276,0 tūkst. asmenų, 43,5 proc. iš jų neturėjo jokio profesinio pasirengimo [18]. Pirmiausiai mažėjančią darbo paklausą pajuto žemės ūkio ir miškininkystės, humanitarinių ir gamtos mokslų sričių specialistai, teisininkai, aptarnavimo sferos darbuotojai ir kvalifikuoti darbininkai, įgiję amatų, gamybos ir meno profesijas. Nedarbas ypač palietė atskiras socialines demografines grupes: 15–19

m. jaunimą (2000 m. iki 44,9 proc.) bei vyresniojo, ypač priešpensinio 55–59 m. amžiaus asmenis (2000 m. – iki 13,1 proc.), kuriems buvo itin sunku prisitaikyti prie sparčiai kintančių rinkos sąlygų ir reikalavimų. Dėl to nuolat didėjo ir ilgalaikių bedarbių skaičius.

Svarbia problema tapo sparčiai didėjantis bedarbių skaičiaus kaime. Jų 2000 m. užregistruota 25,3 tūkst. daugiau nei prieš metus. O jų dalis bendrojoje bedarbių struktūroje padidėjo nuo 35 proc. metų pradžioje iki 39 proc. metų pabaigoje. Dauguma jų buvo nepaklausių profesijų atstovai, įgiję tik vidurinį arba pagrindinį išsilavinimą.

Aptariamo etapo pabaigoje du trečdaliai visų užimtųjų dirbo mieste, trečdalis – kaimo vietovėse. Be to, jei 1990 m. vyravo dirbantieji pramonėje (30 proc.), žemės ūkyje (18 proc.) bei statybose (12 proc.), tai iki 2000 m. pabaigos dirbančiųjų šakinė struktūra labai pasikeitė, nes darbuotojų skaičius daugiausiai sumažėjo būtent pramonėje ir statybose (beveik per pusę), tačiau padidėjo paslaugų sferoje, kurioje 2000 m. dirbo jau 40,2 proc. visų užimtųjų. Tačiau reikia pripažinti, kad paslaugų sektorius Lietuvoje, lyginant su ES vidurkiu (1998 m. buvo 65,7 proc.), buvo išplėtotas silpniausiai [21, p. 30].

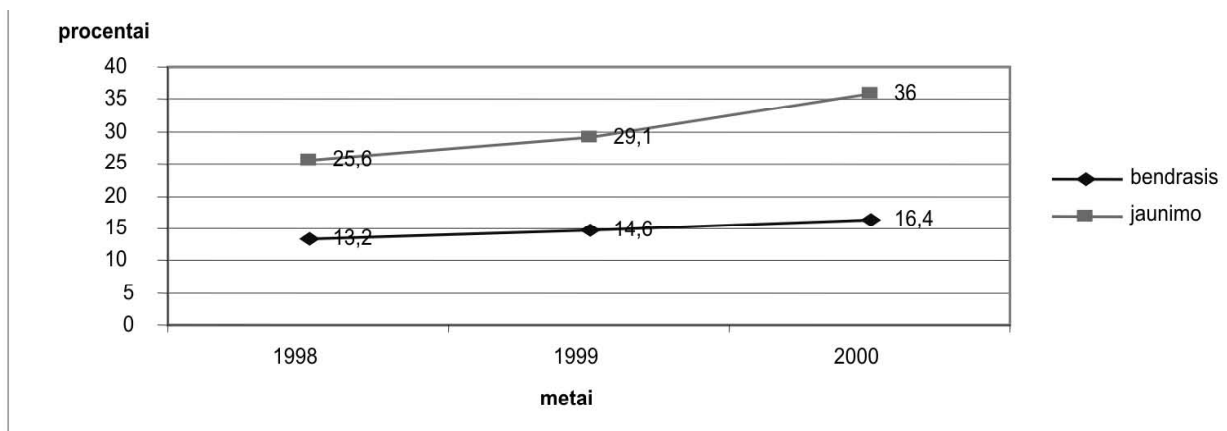
2000 m. mažėjant bendrajai darbo jėgos paklausai šalyje, pastebėtos naujos tendencijos Lietuvos darbo rinkoje: dviem trečdaliais padidėjo paklausa, socialinių bei psichologijos, kompiuterijos mokslų, verslo administravimo, gamybos, prekybos ir verslo vadybos, mechanikos bei inžinerijos sričių specialistų, mokytojų, aptarnavimo darbuotojų ir kvalifikuotų sveikatos priežiūros, transporto ir ryšių sričių darbininkų [20].

Pateikta Lietuvos darbo rinkos 1998–2000 m. apžvalga parodo už darbo rinkos politiką atsakingoms valstybės institucijoms susiformavusius iššūkius. Ar sugebėta tinkamai šias problemas spręsti?

Lietuvos darbo rinka 1998–2000 m. 1998 m. siekiant švelninti neigiamą nedarbo poveikį šalies socialinei bei ekonominei raidai, darbo rinkos politika buvo jau ne finansiskai remti bedarbius, bet siekti didinti jų užimtumą visų pirma įgyvendinant aktyvias darbo rinkos priemones. Vyriausybės 1998 m. vasario 10 d. nutarimu Nr. 169 „Dėl viešųjų darbų atlikimo tvarkos patvirtinimo“ sudarytos didesnės galimybės darbo biržoms kartu su savivaldybėmis organizuojant viešuosius darbus gerinti kaimo gyventojų laikiną užimtumą. Pavyzdžiui, išplėtus viešųjų darbų programą 2000 m., lyginant su 1997 m., užimtumas padidėjo daugiau nei dvigubai [21, p. 41]. Tuo pat metu pradėta daugiau dėmesio kreipti praradusiųjų darbą profesiniam mokymui

8 Vyriausybė iš bankrutuojančiųjų ir bankrutavusiųjų įmonių Fondo 1998 m. rugsėjo mėn. 21 įmonei (iš viso bankrutavo – 41) suteikė 31,7 mln. litų dydžio grąžintiną finansinę paramą, kai tuo tarpu krizės paveiktų įmonių skaičius iki spalio pabaigos padidėjo iki 118. 2000 m. tokių įmonių šalyje buvo jau per 400 [20, p. 25; 21, p. 52].

9 Palyginti, 1998 m. pabaigoje mažiausias nedarbo lygis buvo Prienų ir Kėdainių rajonuose – atitinkamai 3,3 ir 4,3 proc., didžiausias Šalčininkų, Akmenės ir Lazdijų rajonuose – nuo 14,1 iki 15,5 proc. [18].

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento tinklapis <http://www.stat.gov.lt/>

3 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje 1998–2000 m. (proc.)

bei perkvalifikavimui. Plečiant užimtumo galimybes į aktyviosios darbo rinkos priemones 2000 m. buvo įtraukta 38,2 proc. visų registruotųjų bedarbių (1999 m. – 31,1 proc.). Didėjo ir išlaidos darbo rinkos politikai įgyvendinti – nuo 150,6 mln. Lt (0,35 proc. BVP) 1998 m. iki 159,1 mln. Lt (0,36 proc. BVP) 2000 m., tačiau to nepakako nedarbo mažėjimui užtikrinti [19, p. 38].

Nuo 1998 iki 2000 m. bendrasis nedarbo lygis šalyje padidėjo beveik ketvirtadaliu ir pasiekė 16,4 proc. (žr. 3 pav.)

Šiuo laikotarpiu nedarbas sparčiai didėjo visuose šalies regionuose. Didėjo ir jo diferenciacija tarp įvairių rajonų bei ilgalaikių, ieškojusių darbo 12 mėn. ir ilgiau, bedarbių skaičius. Ypač sparčiai didėjo nedarbas asmenų nuo 16 iki 25 m. amžiaus. 2000 m. kas trečias jaunas žmogus buvo bedarbis. 2000 m. bedarbystė Lietuvoje buvo viena didžiausių Europoje.

Apibūdinant Lietuvos 1998–2000 m. darbo rinkos politiką reikėtų paminėti kai kuriuos Vyriausybės sprendimus, padėjusius stabilizuoti padėtį darbo rinkoje ir sumažinti nedarbo didėjimą:

- buvo užtikrinta tikslinė finansinė parama įmonėms, jų laikiniams finansiniams sunkumams įveikti bei bankrutuojančiųjų ir bankrutavusiųjų įmonių (2000 m. sausio 1 d. bankrotas buvo paskelbtas 230 įmonių) darbuotojų reikalavimams, susijusiems su darbo santykiais, tenkinti, tam naudojant Eksperto skatinimo, Kaimo rėmimo, Smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo bei kitų fondų lėšas;
- buvo leista viešuosius darbus organizuoti visose įmonėse, įstaigose, organizacijose

nepriklausomai nuo nuosavybės formos, pavaldumo, jei šie darbai prisideda prie vietos socialinės ekonominės infrastruktūros palaikymo ir plėtros, kartu numatant padidinti dalyvavimo juose trukmę nuo 2 iki 6 mėn., o rajonuose, kuriuose nedarbo lygis 1,5 karto viršija šalies vidutinį metinį, viešųjų darbų trukmę leista pratęsti iki 12 mėn. iki 100 proc. finansuojant juos iš Užimtumo fondo lėšų;

- numatyta galimybė asmenis, jaunesnius kaip 18 m. ir neturinčius pagrindinio profesinio pasirengimo, priimti į darbo rinkos profesinio mokymo įstaigas išimties tvarka;
- numatyta prievolė raštu prieš 2 mėn. pranešti teritorinei darbo biržai, savivaldybei ir įmonės profesinėms sąjungoms, o jų nesant, įmonės darbuotojų kolektyviniame susirinkime apie planuojamą grupinį darbuotojų atleidimą;
- numatytos galimybės skatinti profesinį ir teritorinį mobilumą bedarbių, įgijusių profesiją darbo rinkos profesinio mokymo sistemoje.

Tokio pobūdžio teisinės priemonės leido Vyriausybės 1999–2000 m. veiklos programoje numatyti prioritетines veiklos kryptis:

- didinti užimtumo politikos integralumą bei orientaciją į teritorinių problemų sprendimą;
- vykdyti aktyvią darbo rinkos politiką, susijusią su nedarbo prevencija, užimtumo rėmimu, darbo rinkos mokymu, lygių galimybių darbo rinkoje užtikrinimu, regionii-

nių užimtumo ir verslo skatinimo programų rengimu;

- rengti ir įgyvendinti priemones, leidžiančias darbuotojams ir darbdaviams geriau prisitaikyti prie rinkos pokyčių;
- tobulinti darbo biržų, darbo rinkos institucijų veiklą.

Atsižvelgiant į darbo paklausos struktūrą, daugiau nei pusė naujų darbo vietų buvo numatyta steigti darbuotojams, turintiems specialųjį profesinį pasirengimą, po 8 proc. – specialistams įgijusiems aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, kas ketvirta – nekvalifikuotiems darbuotojams [20]. Taip pat, bedarbių įdarbinimo pagal kvotą tvarka papildyta nuostata, kad nesant gamybinių darbo vietos išlaidų darbdaviui gali būti kompensuojama dalis darbo užmokesčio bei sudarytos palankesnės sąlygos smulkioms įmonėms įdarbinti bedarbius remiamiems darbams atlikti (panaikinus žemutinę darbuotojų skaičiaus ribą – 5 žmonės).

Įgyvendinant Vyriausybės užsibrėžtus tikslus vienas reikšmingiausių 2000 m. projektų tapo Darbo kodeksas, kaip vieningas darbo ir su juo susijusius santykius reguliuojantis teisės aktas. Tačiau įvertinus susiklosčiusią ekonominę situaciją Lietuvoje galima teigti, kad tokia valstybės vykdyta darbo rinkos politika dar nebuvo pakankama ir todėl laukiamų rezultatų nebuvo pasiekta. Nežiūrint į tai, kad 1999–2000 m. vidutinė metinė infliacija sudarė tik 0,8 ir 1,4 proc. [19, p. 21; 21, p. 25], užimtumui didinti menka parama buvo ir 1998 m. birželio mėn. minimalaus darbo užmokesčio padidinimas iki 430 Lt. Statistikos departamento duomenimis 1998 m. tai sudarė 41,6 proc. Lietuvos ūkio darbuotojų vidutinio mėnesinio (bruto) darbo užmokesčio.

Valstybės pastangos reguliuoti darbo santykius bei didinti MDU nors ir padėjo kiek neutralizuoti prastą ekonominę situaciją šalyje, tačiau didelis nedarbas, gyventojų nuomone, buvo antroji pagal svarbą priežastis, skatinanti emigruoti [3]. Nežiūrint į tai, kad mažiau gyventojų ėmė emigruoti iš Lietuvos (nuo 24,8 iki 21,8 tūkst.), bendrasis emigracijos lygis, ypač kokybinė išvykstančiųjų sudėtis, buvo labai nepalankus reiškinyms mūsų valstybei, nes į užsienį dažniausiai išvykdavo iniciatyvūs, turintys profesinį pasirengimą, darbingerio amžiaus gyventojai, o tai sukėlė darbo jėgos, visų pirma kvalifikuotos, trūkumą Lietuvos darbo rinkoje¹⁰. Tuo pačiu metu Lietuvoje išryškėjo gyventojų vidinės migracijos mažėjimo tendencija. Sumažėjęs gyventojų teritorinis mobilumas šalies viduje gerokai

10 Migracijos saldo per 3 metus sudarė – 64,2 tūkst. žmonių [17].

apsunkino darbo paieškos galimybes konkrečiuose Lietuvos miestuose ir rajonuose.

2000 m. viduryje pasikeitus Vyriausybei buvo patvirtinta nauja 2000–2004 m. programa. Lietuvai siekiant narystės ES prasidėjo pasirengimo dalyvauti ES užimtumo politikos koordinavimo procese tuo pačiu stiprinant ir reformuojant darbo rinkos institucijas, pasirengiant administruoti Europos Socialinio Fondo skiriamas lėšas.

Ekspertų vertinimais, nepaisant valstybės pastangų imtis aktyvaus darbo rinkos politikos reguliavimo (tobulinta teisinė bazė, didintas užimtumo rėmimas, ypač esant jo aktyviems veiksniams, bandyta spręsti regioninius užimtumo netolygumus ir kt.), dėl nepakankamos darbo jėgos paklausos, o tam 1998 m. turėjo įtakos ir Rusijoje prasidėjusi krizė, Lietuvoje nepavyko ženkliai sumažinti nedarbą. Tačiau padėtis darbo rinkoje kryptingai stabilizavosi, didėjo darbo rinkos politikos institucijų pajėgumai bei naudojamų priemonių įvairovė, Lietuvos darbo biržos patrauklumas, socialinių partnerių aktyvumas bei darbo rinkos politikos finansavimas. Kita vertus, mažas darbo našumas, darbo jėgos emigracija bei gyventojų dalyvavimas „neoficialiojoje darbo rinkoje“ turėjo neigiamą įtaką užimtumui bei jo reguliavimui. Valstybės darbo užmokesčio politika turėjo daugiau neigiamos negu teigiamos įtakos darbo rinkos politikai. Šiuo atveju pažymėtina, kad iki 2000 m. BVP augo sparčiau nei darbo užmokestis¹¹, tačiau nepavyko organizuoti reikiamo socialinių partnerių bendradarbiavimo, jų vaidmuo, nustatant darbo užmokesčio dydį įmonėje, buvo minimalus, trūko derybų dėl kolektyvinių susitarimų¹². Nepakankamas dėmesys darbo užmokesčiui didinti, daugelio ekspertų nuomone, sukėlė disproporcijas darbo rinkoje, skatino organizacijų vadovus skeptiškai vertinti investicijas į žmogiškąjį kapitalą.

Išvados

Lietuvos darbo rinkos politiką po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo galima suskirstyti į kelis jos formavosi ir įsitvirtinimo etapus:

- 1990–1997 m., kai buvo pereita nuo planinio darbo jėgos naudojimo prie žmogiškųjų išteklių panaudojimo koncepcijos, tam pirmiausiai taikant laisvosios rinkos mecha-

11 Vien 1996–2000 m., išskyrus 1999 m., BVP kasmet didėjo nuo 4,1 iki 8,5 proc. [13]

12 Su tuo iš esmės sutinka ir socialinio pranešimo autoriai, tačiau to priežastys – socialinių partnerių patirties stoka bei jų vaidmens ir funkcijų neaiškumas [21, p. 65].

nizmus. Tačiau dėl pamatinių ūkio pokyčių ir ekonomikos transformavimo, besiformuojančios teisinės bei institucinės bazės netobulumų, menkų švietimo ir aukštojo mokslo sistemos sąsajų su praktika, realaus darbo užmokesčio neatitikimo gyvenimo lygio ir kt. valstybei tuo metu nepavyko sukurti patikimos gyventojų užimtumo reguliavimo sistemos bei užtikrinti stabilios darbo rinkos.

- 1998–2000 m. – valdžios institucijų siekis stabilizuoti darbo rinką artėjant Rusijos ekonominei krizei. Dėl to Lietuvoje nepavyko ženkliai sumažinti nedarbą, išryškėjo Lietuvos valstybės institucijų laiku neatliktų struktūrinių reformų pasekmės. Tačiau padėtis darbo rinkoje kryptingai stabilizavosi, didėjo darbo rinkos politikos institucijų pajėgumai bei naudojamų priemonių įvairovė, didėjo Lietuvos darbo biržos patrauklumas, socialinių partnerių aktyvumas bei darbo rinkos politikos finansavimas. Kita vertus, mažas darbo užmokestis skatino darbo jėgos emigraciją bei gyventojų dalyvavimą „neoficialioje darbo rinkoje“, o tai turėjo neigiamos įtakos užimtumui bei jo reguliavimui.

Nepaisant visų netobulumų bei pasitaikančių trūkumų Lietuvos darbo rinkoje 1990–2000 m. įvyko svarbių pokyčių – nuo planinio darbo jėgos naudojimo sistemos sugriovimo iki šiuolaikinių ES šalyse veikiančių reguliavimo mechanizmus atitinkančios nacionalinės darbo rinkos sistemos sukūrimo. Taip pat reikia pažymėti, kad per analizuojamąjį laikotarpį ženkliai buvo patobulintos aktyviosios darbo rinkos politikos priemonės. Tačiau įgyvendindami darbo rinkos politiką specialistai susidūrė su įsidarbinimo motyvacijos stokos problema. Tai rodo, kad tuo metu nepavyko pakankamai efektyviai suderinti socialinių išmokų su paskatų dirbti sistema, todėl mažiau kvalifikuoti gyventojai dažnai pasirinkdavo socialinės paramos išmokas ir nesiekdavo įsidarbinti. Didelės įtakos gyventojų ekonominiam aktyvumui turėjo ir neoficialus užimtumas bei dalyvavimas šešėlinėje ekonomikoje.

Kitoje straipsnio dalyje analizuodami 2000–2008 m. laikotarpį detalčiau aptarsime šiuos procesus bei jų įtaką darbo rinkos politikos valdymui.

Literatūra

1. *Dešimt metų Europos užimtumo strategijai*. Europos Komisija. Liuksemburgas, 2008/3.
2. Gruževskis, B. *Lietuvos dirbantieji. Užimtumas, nedarbas, darbo apmokėjimas*. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 1995. Vilnius, 1995.
3. Kadziauskas, G. *Migracija – ar turime vaistų, ar tikrai ja sergame?* Laisvosios rinkos institutas. 2006 m. balandžio 25 d. pranešimas.
4. Kripaitis, R.; Romikaitytė, B. *Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai* <http://www.209.85.135.104.lt/search?q=cache:dMMgPGcFFRAJ:search.delfi.lt/cache.php+proc.3Fid+proc.3D209A0A790E1EC11C+tarptautin+proc.C4+proc.97+darbo+j+proc.C4+proc.97gos+migracija&hl=lt&ct=clnk&cd=6&gl=lt&lr=lang_lt> [žiūrėta 2007-10-24].
5. *Socialinių partnerių konsultacijos siekiant mažinti emigraciją iš Lietuvos (2)*. Lietuvos darbo federacija <<http://www.ldf.lt/index.php?cid=568>> [žiūrėta 2007-10-24].
6. *Lietuvos darbo rinkos pokyčiai*. Internetinis žurnalas „Sociumas“ <<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr1/rinka.asp>> [žiūrėta 2007-10-24].
7. *Lietuvos darbo rinka skaičiais 1991–2000*. Lietuvos darbo birža. Vilnius, 2001.
8. *Lietuvos darbo rinka skaičiais, 1991–2005*. Lietuvos darbo birža. Vilnius, 2006.
9. *Lietuvos demografiniai pokyčiai ir gyventojų politika*. Vilnius, 1995.
10. *Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams*. Laisvosios rinkos instituto tyrimas, 2006.
11. *Lietuvos Respublikos Bedarbių rėmimo įstatymas* <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259067&p_query=&p_tr2=>> [žiūrėta 2008-07-01].
12. *Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas* <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=169334> [žiūrėta 2008-07-01].
13. *Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai 1996–2007 m.* Statistikos departamento tinklapis <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2519>> [žiūrėta 2008-07-18].
14. Paukštė, D. *Lietuva Europos Sąjungoje tampa per brangi gyventi... vietiniams lietuviams* <http://www.lsd.documents.lt / Apie+proc.20darba-D.Paukste_1.doc> [žiūrėta 2007 10 24].
15. *Planinė ekonomika* <http://www.wikipedia.lt/org/wiki/Planin+proc.C4+proc.97_ekonomika> [žiūrėta 2007 10 24].
16. Sipavičienė, A. *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. – Tarptautinė migracijos organizacija. Socialinių tyrimų institutas. Vilnius, 2006.
17. Sipavičienė, A. *Emigracijos iššūkiai ir migracijos politikos uždaviniai. Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*. Konferencijos medžiaga. LRS, 2006.
18. *Socialinis pranešimas*. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 1998.

19. *Socialinis pranešimas*. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 1999.
20. *Socialinis pranešimas*. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2000.
21. *Socialinis pranešimas*. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2001.
22. Statistikos departamento tinklapis <<http://www.stat.gov.lt/lt/>> [žiūrėta 2008-07-01].
23. *Valstybinės gyventojų užimtumo teisinės garantijos*. Internetinis žurnalas „Sociumas“ <<http://www.sociumas.lt/Lit/nr12/nedarbas.asp>> [žiūrėta 2007-10-4].
24. Vilkas, E. *Minimali alga: gerai ar blogai?* Savaitraštis „Veidas“. 2007. Nr. 6.

Vladimiras Gražulis, Boguslavas Gruževskis

Peculiarities of the Development of the Lithuanian Labour Market Policy (Situation analysis and development prospects)

Summary

The article deals with the issues of Lithuanian labour market policy development from the restoration of independence in 1990 till 2008. In view of various factors impacting the situation in the labour market, the article proposes stages of the labour market development that serve as a basis for their analysis and assessment. The stages are defined in connection with changes in the labour market and management environment which impacts the employment policy and are reflected in the implementation of the existing policy. According to the authors, for the purpose of the analysis, the analysed period might also be divided into other stages on the basis of other indicators (e.g., by the dynamics of unemployment only, by wage developments, by adoption of legislation relevant to the labour market policy, etc.).

The article invokes scientific, methodological and statistical information to conduct a comparative analysis and assessment of analytical findings as well as to briefly present findings of the applied Expert Interview approach. The study evidences that in 18 years the Lithuanian labour market policy has undergone a long road from the then poorly understood national labour market and unemployment problem (resulting in passive labour market policy predominantly followed at the first stage, underdeveloped system for reliable regulation of employment of local residents, insufficient attractiveness of labour market authorities for job seekers, eventually making most of them use the services of “unofficial labour market”), through EU pre-accession period and harmonisation of the Lithuanian labour market policy with EU legislation, up to implementation of the common EU employment strategy.

This article is the first attempt of such a kind to provide with an analytical assessment of the changes in the development of the labour market and peculiarities of its management in the independent Lithuania. The article contains practical and theoretical insights on changes in the labour market and prospects of the labour market policy.

Vladimiras Gražulis – Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Personalo vadybos ir organizacijų plėtros katedros docentas, socialinių mokslų daktaras.

Telefonas (8 5) 2714 589

Elektroninis paštas vlad.gra@mruni.lt

Boguslavas Gruževskis – Darbo ir socialinių tyrimų instituto direktorius, docentas, socialinių mokslų daktaras.

Elektroninis paštas: boguslavas.gruzevskis@dsti.lt

Straipsnis pateiktas 2008 spalio mėn.; recenzuotas; parengtas spausdinti 2008 m. gruodžio mėn.

DOI: 10.5755/j01.ppa.0.26.27005